

aki kitölti a kibocsátott kérdőívet, egy 50 ezer cseh koronás sorsoláson vesz részt. Sőt: sikeres lebonyolítás esetén a nyereményösszeg meg is toldható.

/Průzkum uživatelů Internetu v ČR a SR. = i, 38. köt. 6. sz. 1996. p. 150.

SUŠOL, J.: Knižničná jazda po informačnej dial'nici – odkiaľ a kam? = Knižnice a informácie, 28. köt. 12. sz. 1996. p. 489–495.

VESELÝ, V.: Internet – šance nebo ohrožení. O panelových diskusích na brněnském Inverxu '96. = i, 38. köt. 6. sz. 1996. p. 148–150./

(Futala Tibor)

Az országos és globális információs infrastruktúrával kapcsolatos politika az Egyesült Államokban

Toni Carbo Bearman, Clinton elnök 27 tagú Országos Információs Infrastruktúra Bizottságának elnöke, a Pittsburghi Egyetem Könyvtári és Informatikai Karának dékánja, és több amerikai és angol információ- és könyvtártudományi társaság (NCLIS, ALA, FID, IFLA stb.) elnökségi tagja, egy interjú keretében az alábbiakban határozta meg az országos és globális információs infrastruktúra jellemzőit és amerikai kihívásait.

A globális információs infrastruktúra tényezői:

- az emberek;
- az információ tartalma;
- a hardver és egyéb fizikai tényezők;
- a szoftver;
- az információkat közvetítő távközlési hálózat;
- szabványok, kódok, szabályok és egyéb információpolitikai tényezők;
- pénzügyi erőforrások.

A globális információs infrastruktúra kihat az élet minden mozzanatára, segíti az embereket

- az információs lehetőségek feltárásában;
- a kutatásban, fejlesztésben;
- az oktatásban, képzésben, a gyakorlat megszerzésében;
- az információk gyűjtésében, feldolgozásában, tárolásában és hasznosításában;
- az új szolgáltatások fejlesztésében;
- a politikai, tudományos, gazdasági, pénzügyi, társadalmi és kulturális élet minden területén.

A globális információs infrastruktúra fő eszköze ma az Internet, bár forgalmának 66%-át a levelezés teszi ki. Míg korábban a nők tartózkodtak az Internettől, az igénybevevők között egyre nő a számuk. Az egyének, szervezetek, vállalatok, intézmények fokozatosan térnek át a papíralapú irattározásról és levelezésről az elektronikus tárolásra és közlésre. Felvetődik a kérdés, hogy milyen lesz a jövő irattára, leváltára, ha egy gomb lenyomásával a táruk minden adata törölhető. Az értékes adatok hosszú távú megőrzése és megóvása mindenképpen további figyelmet és intézkedéseket érdemel.

Ki finanszírozza a globális információs infrastruktúra kiépítését, és majdan ki irányítsa, menedzselje? Az állam vagy a magánszféra? Az USA kormánya úgy határozott, hogy bizonyos állami felügyelet mellett átengedi a magántőkének az országos információs infrastruktúra kiépítését és irányítását.

Az országos információs infrastruktúra bizonyos mérvű állami felügyelete azért szükséges, mert

- az információ a hatalom eszköze;
 - az információs infrastruktúra munkahelyeket teremt;
 - az információ a műszaki innovációk és hasznosításuk katalizátora;
 - lehetővé kell tenni mindenki számára az információkhoz való hozzáférést;
 - biztosítani kell egyes információk titkosságát és az információs hálózat biztonságát;
 - meg kell védeni a szellemi tulajdont;
 - meg kell teremteni a kormányzat különböző szintjei között és a nemzetek közötti informatikai együttműködést;
 - lehetővé kell tenni bizonyos kormányzati információk hozzáférhetőségét és hasznosítását;
 - gazdálkodni kell a rádiófrekvenciákkal.
- A Clinton-kormány a fentiek érdekében
- létrehozta az Információs Infrastruktúra Akcióbizottságát;
 - megalapította a magánszektor Országos Információs Infrastruktúra Tanácsadó Bizottságát;
 - megerősítette és hatékonyabbá tette a nemzeti távközlési és információs politikával foglalkozó országos szervek munkáját.

Az Országos Információs Infrastruktúra Tanácsadó Bizottságának fő feladata a Kereskedelmi Minisztérium ez irányú tanácsadása, a következő témakörökben:

- az állam és a magánszektor szerepe az országos információs infrastruktúra fejlesztésében;
- az országos információs infrastruktúra állami és gazdasági célokra való hasznosítása;

- a jelenlegi és a javasolt szabályozási rendszer hatásai az országos információs infrastruktúra kialakulására;
- az országos információs infrastruktúra eredményeinek maximális hasznosítását célzó nemzeti stratégia kialakítása, új munkahelyek teremtése, a gazdasági fejlődés elősegítése, a termelékenység növelése és általában az élet minőségének javítása érdekében;
- nemzeti stratégia kialakítása az információs munka, az elektronikus kereskedelem, a termelékenység, az élethosszig tartó tanulás, az egészségügy, az állami és magán információs szolgáltatások, a hálózatépítés fejlesztése és alkalmazása érdekében;
- nemzeti stratégia kialakítása a távközlési hálózatok maximális összekapcsolhatósága, integrálhatósága és együttműködése érdekében;
- az országos információs infrastruktúra nemzetközi kapcsolatainak megteremtése;
- az egyetemes hozzáférhetőség és mindenkihez szóló szolgáltatások;
- a magánszféra, a szellemi tulajdon és a biztonság megóvása.

Az elmúlt két évben az Információs Infrastruktúra Tanácsadó Bizottsága kialakította az országos információs infrastruktúra *konceptcióját*:

- legyen finanszírozható, és mindenütt álljon rendelkezésre;
- állítsa előtérbe a felhasználók érdekeit;
- határozza meg az állami és magánszféra teendőit;
- helyezze a hangsúlyt a kedvező szociális hatásokra;
- az országos információs infrastruktúrát integrálja a világ információs infrastruktúrájába.

A bizottság 1995. márciusi ülésén határozta meg az országos információs infrastruktúra *alapelveit*. Első jelentése megemlíti, hogy

- számos szakértővel és érdekelttel tárgyalt;
- elkészült 12 iskolának az információs szupersztrádjába való bekapcsolási terve;
- az életfogytig tartó tanulás témakörében konferenciát hívott össze;
- támogatta az Információs Infrastruktúra Akcióbizottság kiadványait;
- az országos információs infrastruktúra kialakítását célzó számos találkozót és konferenciát rendezett;
- kikérte és figyelembe vette a nagyközönség véleményét és javaslatait.

A bizottság több *információpolitikai* kérdésben foglalt állást:

- véleményezte az akcióbizottság Zöld Könyv néven közismertté vált, *A szellemi tulajdon és az Országos Információs Infrastruktúra* című tanulmányát;

- felkészítette a Clinton-kormányt az 1995. évi, az informatikai társadalom kialakításával foglalkozó, brüsszeli miniszteri értekezletére;
- az országos információs infrastruktúra kiépítését érintő számos kérdésben (így például a szellemi tulajdon védelméről) fejtette ki álláspontját.

A bizottság az alábbi területekre dolgozott ki alapelveket:

- a szolgáltatások általános hozzáférhetősége;
- az egyén szabadsága és biztonsága;
- a szellemi tulajdon védelme;
- elektronikus kereskedelem;
- életfogytig való tanulás;
- katasztrófaelhárítás és polgári biztonság;
- egészségügy;
- kormányzati információs szolgáltatások.

1996 februárjában kiadta *A lehetőségek országa: az információs szupersztráda ígéretének valóra váltása* című tanulmányát, amely a következő kérdésekkel foglalkozik:

- Hogyan hat az információ az amerikai életforma és munka lényeges területeire?
- Mi az egyetemes hozzáférhetőség szerepe a digitalizáció korában?
- Hogyan védhető meg a magánszféra, a nemzeti biztonság és a szellemi tulajdon?
- Kik a legfontosabb befektetők, s mi a szerepük?

A bizottság 1996 februárjában megjelentette *A KickStart-kezdemenyezés: az amerikai közösségek csatlakozása az információs szupersztráda*hoz című jelentését.

A KickStart-kezdemenyezés az életfogytig tartó tanuláshoz kapcsolódik, és célul tűzte ki Al Gore alelnök látomásának (valamennyi iskolának és közösségi központnak a 2000. évig az országos információs infrastruktúrába való bekapcsolása) megvalósítását:

- a lakosság életének javítása;
- az oktatás felvirágoztatása;
- a gazdasági teljesítmény növelése;
- a közösségek megerősítése

érdekében.

- Ezért a KickStart erőfeszítéseket tesz
- új modellek kidolgozására iskolák, könyvtárak és közösségek csatlakoztatására az információs infrastruktúrához;
 - új, sikeres programok meghonosítására;
 - az informatika lehetőségeinek közösségi, regionális és állami kiaknázására;
 - pénzforrások feltárására;
 - a felhasználók útbaigazítására a magánszféra védelme, a biztonság és a szellemi tulajdon kérdésében.

A KickStart alapelvei az alábbiak:

- Az információs szupersztrádába való bekapcsolódás a közösség minden tagjának az érdeke.
- A teljes közösségre van szükség a szupersztrádához való kapcsolódáshoz, s minden közösségnek testre szabott módszert kell kialakítania ehhez.
- Az információs szupersztrádához való csatlakozás javítja az egyének életszínvonalát, felvirágoztatja az oktatást, megnöveli a gazdasági teljesítményt, és megerősíti a közösséget.
- Döntő kérdés az oktatók, könyvtárosok és a közszolgálatban dolgozók kiképzése arra, hogyan taníthatnak meg másokat is a szupersztráda használatára.
- Az információk tartalma és az alkalmazott szoftver döntő jelentőségű az információs sztráda lehetőségeinek és előnyeinek kihasználásában.
- Mindenki lehet egyben valamely szellemi termék tulajdonosa vagy alkalmazója. A szellemi tulajdon védelemre szorul.
- Az információs szolgáltatások költségei beláthatók, és a szükséges pénzeszközök előteremthetők.
- Minden közösségben vannak olyanok, akik hozzájárulhatnak a KickStart-kezdeményezés költségeihez, terheihez.
- A már meglévő óriási mennyiségű és hasznos információ jó kiindulási pont a KickStart mielőbbi megvalósításához.
- Mindig az egyéni kezdeményezés a siker titka. A bizottság hat tényezőben látja a KickStart sikerének feltételét.
 1. A közösség élenjáró személyeinek bevonása.
 2. Az alkalmazott technológia: hardver és szoftver.
 3. Az alkalmazók képzettsége és felkészültsége.
 4. Az információforrások tartalma: multimédiás dokumentumok.
 5. Folyamatos anyagi támogatás.
 6. Érzékelhető eredmények és előnyök.

A FID célul tűzte ki az országos információs infrastruktúrák *integrálását* az egyetemes információs infrastruktúrába.

Ennek érdekében

 - 1995 októberében kiadta a *Tovább a világ információs infrastruktúrájának útján* című tanulmányát.
 - Kérdőívet küldött a FID nemzeti bizottságaihoz, rákérdezve az egyes országok információs politikájára, és az országos információs infrastruktúra érdekében kifejtett tevékenységükre.
 - Oktatási és gyakorló programokat készített.
 - Tanulmányt adott közre a világ információs infrastruktúrája szociális és kulturális hatásairól. A hét legfejlettebb ipari állam (G7) 1995. évi brüsszeli miniszteri értekezlete a *világ információs*

infrastruktúrája és az informatikai társadalom kialakítása érdekében a következő elvi határozatokat hozta:

- Elő kell segíteni a dinamikus versenyt világméretű piacok kialakításával a hálózatok, szolgáltatások és alkalmazások terén.
- Segíteni kell a magánberuházókat.
- A szabályozással biztosítani kell a személyi szféra, az adatszolgáltatás integritása és a szellemi tulajdon védelmét.
- Biztosítani kell a hálózatok nyitottságát.
- Egyetemes ellátást és hozzáférhetőséget kell nyújtani.
- Minden polgár előtt azonos lehetőségek nyílnak.
- Támogatni kell a tartalom, a kultúra és a nyelv sokféleségét.
- El kell ismerni a világméretű együttműködés szükségességét, különös figyelemmel a kevésbé fejlett országokra.
- Tanulmányozni kell az informatikai társadalom kialakulásának szociális és kulturális hatásait. Mindezek érdekében a miniszterek tanácsa 11 kísérleti programot indított. Ezek a következők:
 - átfogó helyzetkép;
 - a meglévő szélessávú hálózatok együttműködési lehetőségei;
 - a kultúrkörök összekötő oktatás és továbbképzés;
 - elektronikus könyvtárak (Bibliotheca Universalis);
 - elektronikus múzeumok és képtárak;
 - környezetvédelem és gazdálkodás a természeti erőforrásokkal;
 - világméretű katasztrófaelhárítás;
 - világméretű egészségügyi alkalmazások;
 - kormányzati online szolgáltatások;
 - a kis- és közepes vállalkozások világméretű piaca;
 - világméretű tengeri információrendszer.

Az egységes, elektronikus világkönyvtár, a Bibliotheca Universalis projekt célja a digitalizált adatbázisok nemzetközi együttműködésének támogatása. A projekt ezen belül

 - fokozni kívánja az együttműködést a bibliográfiai források és azok tartalmának feltárásában;
 - nemzetközi kísérleti könyvtári hálózatot kíván létrehozni a nemzeti és parlamenti könyvtárak részvételével;
 - elő kívánja segíteni az ide vonatkozó szabványok és szabályok kialakítását;
 - meg kívánja teremteni az emberi ismeretek egységes, elosztott, virtuális tárházát;
 - a világméretű távközlési hálózat útján mindenki számára hozzáférhetővé kívánja tenni az elektronikus világkönyvtárat.

Az Elektronikus Könyvtárak Kísérleti Projektjének munkacsoportja 1995 májusában Párizsban tartotta első ülését. E projekt a világ minden országa előtt nyitva áll, Franciaországra és Japánra témavezetői feladatok hárulnak.

Az elektronikus világgönyvtár projekt támogatására egy World Wide Web szervert fognak telepíteni a projekt információpolitikai célkitűzéseinek és eseményeinek nyilvántartására, amelybe bármely ország betáplálhatja saját információit. A projekt feladata többek között a digitalizált gyűjtemények bibliográfiai adatbázisának megteremtése és többnyelvű visszakereső eljárásának kialakítása.

Az amerikai munkacsoport magáévá téve az elektronikus könyvtárak fejlesztésével foglalkozó G7 nemzetközi munkacsoport fő elképzeléseit, az alábbiak megfontolását ajánlotta:

- Minden ország szolgáltasson információkat saját elektronikus könyvtári projektjének alakulásáról, elhatározásától függően az információkat saját eszközökre, vagy a G7 szerverre telepítve. Mivel az elektronikus könyvtárakkal kapcsolatos információk gyorsan változnak, minden ország tartsa naprakész állapotban őket. Ezek az információk bár a nyílt rendszeren keresztül minden érdekelthez eljuthatnak, csak a tulajdonos ország engedélyével használhatók fel.
- A digitalizált gyűjtemények bibliográfiai adatbázisáról leírtak félreérthetők, ha csak a könyvek és folyóiratok címeit tartalmazó katalógusokra

vonakoztathatók. A nyilvántartásnak fel kell ölelnie más kulturális intézmények, levéltárak stb. anyagairól szóló információkat is. Nem lát-szik azonban megvalósíthatónak mindezeknek egyetlen adatbázisban való összegzése. Minden országnak meg kellene határoznia, milyen módon képes leghasznosabban tájékoztatni digitalizált könyvtári, levéltári stb. forrásairól.

- Miközben elengedhetetlen a többnyelvű visszakereső eszközök kifejlesztése, ugyanakkor további eszközökre van szükség, hogy a globális információs infrastruktúra minden felhasználója képes legyen egész életén át használni a rendszer szolgáltatásait.

Az Egyesült Államok országos információs infrastruktúrájának fejlesztése a globális információs infrastruktúra alapelveinek figyelembevételével halad előre. A kongresszus és a társadalom egyaránt érdekelt a távközlési hálózatok és az elektronikus információs szolgáltatások lehetőségeinek mind gyorsabb és eredményesebb kiaknázásában, hiszen az USA-ban a magánberuházók már nagyobb összegeket fordítottak az országos információs infrastruktúra kiépítésére és hasznosítására.

/FID News Bulletin, 46. köt. 1–2. sz. 1996. p. 37–44./

(Reich György)

Az egyetemes bibliográfiai számbavétel régi és újabb előzményei, jelene és jövője

Alig zárult le az „ösnymtatványok kora”, a kiadványok minél hiánytalanabb „befogására” (regisztrálására), az e befogás szabályainak egységesítésére irányuló törekvés máris megszületett, és számos nagyszerű művet produkált. Közülük itt említést érdemelnek a leghíresebbek, így *Conrad Gesner: Bibliotheca universalis* (1545), *Martin Lipen: Bibliotheca realis unviersalis omnium materium* (1679–1685), *Christoph Hendreich: Pandectae Brandenburgicae Continentes* (1699), *Theophil Georgi: Allgemeines Europäisches Bücher-Lexikon* (1785). Ez a „vonal” – többek között *Anthony Panizzi* munkásságának közbejöttével – egészen napjainkig vezet, s olyan termékekkel büszkélkedhetik, mint amilyen a *General Catalogue of Printed Books* (British Museum), a *National Union Catalog* (Library of Congress), vagy akár a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*.

Paul Otlet és *Henri Lafontaine* világbibliográfiai elképzelése az egyetemes bibliográfiai számbavétel mai programjait tekintve, immár közvetlenebb előzménynek tekinthető. A mai helyzethez vivő „állomások”: 1950-ben a bibliográfiai szolgáltatások tökéletesítésével kapcsolatos UNESCO-konferencia; 1974-ben az IFLA UBC-programjának „színrelépése”; 1977-ben nemzetközi konferencia a nemzeti bibliográfiákról; 1986-ban az UBC- és az IMP-program egyesítése UBICIM néven (Universal Bibliographic Control and International MARC Program), ami által a bibliográfiai regisztrálás és a bibliográfiai adatok számítógépi cseréje – szerencsés módon – egy „tető alá” került.

Jelenleg, értve ezen az 1992 és 1997 közötti időszakot, az UBICIM az alábbi célok elérését tűzte maga elé: